

حقوق عمومی و بین الملل

- نگرشی دیگر -

ناصر علی مصوریان

دکترای تخصصی در حقوق عمومی - دانشگاه پاریس (فرانسه)
دکترای فرا تخصصی در علوم حقوقی - دانشگاه نورمندی (فرانسه)
دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی

انتشارات مودول

پاییز ۱۳۸۸

سرشناسه	: منصوریان، ناصرعلی، ۱۳۳۱-
عنوان و نام پدیدآور	: حقوق عمومی و بین الملل: نگرشی دیگر/ ناصرعلی منصوریان.
مشخصات نشر	: تهران: جاودانه، جنگل، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۳۶۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۵۸-۶۶۸-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا.
موضوع	: حقوق عمومی
موضوع	: Public law
موضوع	: حقوق عمومی - - ایران.
موضوع	: Public law- - Iran
موضوع	: حقوق بین الملل
موضوع	: International law
موضوع	: حقوق بین الملل - - ایران
موضوع	: International law- - Iran
رده بندی کتبه	: K۳۱۵۰
رده بندی دیویی	: ۳۴۲
شماره کتابشناسی	: ۵۸۸۵۵۷۷



عنوان کتاب: حقوق عمومی و بین الملل نگرشی دیگر

مؤلف: ناصرعلی منصوریان

ناشر: انتشارات جاودانه، جنگل

ناظر فنی: امین لشکری

نوبت و سال چاپ: اول، ۱۳۹۸

قطع و تیراژ: وزیری، ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۶۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۵۸-۶۶۸-۲

[http:// www.jangal.com](http://www.jangal.com)

تلفن: ۰۵۴۱۱۳-۹-۶۶۴۸۶۱۱۵، ۶۶۴۸۲۸۳۰-۲۱

[email:info@junglepub.org](mailto:info@junglepub.org)

۰۳۱-۳۳۲۰۵۰۶۷-۳۳۲۰۳۸۰۰-۹

«حق چاپ برای ناشر محفوظ است»

پیشگفتار

وقتی رشته‌ای علمی نویاست هر گلی را می‌توان به جای گل نشانند. و در هر چهارچوبی می‌توان ایده‌های پراکنده و گاه بی‌پایه را قالب زد و قالب کرد! در چنین وضعی سوای موارد انگشت شمار استثنائی، قلم زنان در گیر و دار تولید انبوه و بازتولید عجولانه عناوین و موضوعات تکراری، با واژه آفرینی نسنجیده و محک فرهنگستان نخورده و با شهید کردن مفاهیم نو و ناسره‌ای ناب که چشم‌انتظار کشف و تدقیق و تحقیق‌اند، خویش را نظریه‌پرداز عرصه نو می‌پندارند. زیرا، منابع و مآخذی کافی و مستنداتی وافی به عنوان «شاخص» وجود ندارند تا از ره‌اندازی، سره از ناسره بازشناخته شود. لاجرم «حقوق عمومی» علیرغم جایگاه والا و اهمیت برپه‌اش در دانشگاه‌های بزرگ جهان، همزمان با ورود خود در صحنه آکادمیک و دانشگاه ایران به‌جور و مظلوم واقع گردیده است. چرا که درجا می‌زند، و جایگاه بومی شده و ریشه‌گرته‌ای پیدا نکرده است. نهالی است که هنوز رشد بالنده نیافته گهگاه دستخوش طوفان ناآرامی‌ها می‌گردد.

ما نیازمندیم پیش و بیش از هر کاری، ساله‌های حقوق عمومی را در فرهنگ فلسفی و فلسفه فرهنگی دانش بنیاد خود در علوم انسانی کاوش و ریشه‌یابی کنیم، و اندیشه‌های همسان و همسایه را در چنین زمینه پویایی برای غنی‌تر کردن گنجینه معنویت و تفکر ژرف دیرینه ملی، استخراج و بازیابی نماییم. نیازمندیم همگام با مطالعه آثار بزرگ اندیشمندان جهان در گرایش‌های حقوق عمومی، ایده‌ها و نظریات ناب و همرنگ و همسنگ زمینه را در گستره ملی، با پژوهش‌های دقیق تطبیقی با همسایه‌هایمان، تا چنین مطالعاتی در ابعاد ژرف حقوقی-فلسفی‌شان در ممکت ما رشد و ارتقاء یابند. به آنکه غالباً به اقتضای خواست اضطرابی و درخواست شتاب زده «بازار»، در کوششی ناهماهنگ دست به ترجمه‌های ناهمگون و گاه نامفهوم زنیم، و ادراک و استنتاج دانشجویان و پژوهشگران حقوق و علوم انسانی را به بیراهه کشانیم؛ و تا فرهنگستان ما بخواهد نفسی تازه کند و واژگان سنجیده و علمی مناسب را بیافریند، جوگیر شده از نیاز روز، شبانه برابری‌های زبانی مبهم دور از محتوا و معنا نمائیم. اسفناک‌تر آنکه فرهنگستان علوم ما نیز در برابر این عرصه علمی حقوقی نوپا مسؤولیتی احساس نمی‌کند. فرهنگستان، با تأسیس گروه‌های تخصصی درباره مهندسی متالورژی، مهندسی منابع طبیعی، نجوم، علوم جو، زمین‌شناسی،

هواشناسی، حمل و نقل هوایی و دریایی و دامپزشکی تحقیق و برابری می‌کند، اما در عرصه علوم برتر انسانی و روی‌زمینی همچون حقوق کمترین تلاشی را روا نمی‌دارد*
 ماییم که به عنوان دست‌اندرکاران عرصه جدید علمی در علوم انسانی که اندیشیدن جدی و سنگینی را می‌طلبد باید شعورمندانه و مسؤولانه تلاش کنیم و نگذاریم که بر نگارش «برابری» ایده‌ها و «مستحدثات مطروحه» هنوز یک شب نگذشته جامه طبع و انتشار پوشانده شود. شایسته است بکوشیم تا مفاهیم جدید «بی‌جا» جا نیفتند و ترمینولوژی حقوق دچار تذبذب و هرج و مرج نشود.

حقوق بین‌الملل، ادبیات حقوقی بازیگران فراوان داشته و دارد. سالهاست که نظریه‌پردازان، محققان و همایش‌ها صحنه برخورد اندیشه‌ها و رویکردهای گوناگون در جوامع و مراکز حقوقی و آکادمیک شده است. از دوران حقوقدان بزرگ داخلی و بین‌المللی شادروان دکتر احمد بنی‌فتری تا امروز، هرگز تلاش‌های فکری و تجربه‌های عملی جامعه حقوقدانان بین‌المللی ایران دچار کد نگشته‌اند. لاجرم، در عرصه آکادمیک و دانشگاهی چهره‌های حقوقدان بین‌المللی برجسته همچون دکتر هدایت الله فلسفی (رویکرد عام‌الشمول و گرایش فلسفی و روش‌شناختی)، و دکتر جمشید ممتاز (رویکرد دیپلماسی چندجانبه) ظهور یافتند و آثار عدیده ژرف و ابتکاری، غیر تقلیدی و ارزشمند آفریده شد.

رخداد «اشغال سفارت آمریکا در تهران» در بهمن‌ماه ۱۳۵۸ نیز نقطه عطفی بود که سبب شد از رهگذر آثار سیاسی-حقوقی آن، آگاهی دقیق در حقوق بین‌الملل رشد یابد، و شرایط تحقق تبعات و آثار شایسته توجه جدید در زمینه‌های حقوق بین‌الملل بویژه دعاوی بین‌المللی تلطیف شوند؛ و چه بسا حقوقدانان با استعداد به این کارگاه فکری و عملی حقوق بین‌الملل جذب گردند و کارآفرینی کنند. رخدادی مهم دیگر چون توطئه انفجار هواپیمای ایرباس و سپس انهدام سکوه‌های نفتی ایران در خلیج فارس و اخیراً طرح دعاوی ایران علیه ایالات متحده ناظر بر «تخلّف نسبت به عهدنامه مودّت و تجارت و حقوق کنسولی ۱۹۵۵» و «بعضی دارائیهای ایران» موضوعات و مباحث چالش‌برانگیز بیشتری را باعث شده‌اند و ادبیات حقوق بین‌الملل را در عرصه ملی به گونه‌ای چشم‌گیر و روزافزون پر بارتر کرده‌اند.

* بعنوان نمونه رک. فرهنگستان زبان و ادب فارسی، فرهنگ واژه‌های مصوّب فرهنگستان (۱۳۷۶ تا ۱۳۸۵)

— گروه واژه‌گزینی، نشر آثار، تهران، ۱۳۷۸، صص یازده، دوازده و پانزده.

نویسنده بعنوان حقوقدانی که بمحض پایان گرفتن تحصیلات عالی‌اش در فرانسه توانسته است کارش را در پایتخت حقوقی دنیا، لاهه آغاز نماید و سیزده سال در آن سنگر حقوقی بخاطر استیفای حقوق و منافع دولت ایران علیه ادعاهای دولت ایالات متحده تلاش کند، امیدوار است تجربه چندین ساله حقوقی وی بتواند کمکی گرچه ناچیز به درک رویکردهای حقوقی و چاره‌جویی‌های بین‌المللی آن بنماید.

با چنین دغدغه‌ای، گزینه‌ای از پژوهش‌ها در حقوق عمومی و حقوق بین‌الملل پیش روی شماست، که در تلاش برای رهگشائی در زمینه‌ای پویا (حقوق عمومی) و نوآوری در زمینه‌ای گسترده و ررف (حقوق بین‌الملل) به عنوان یک معلم دانشگاهی به جامعه آکادمیک حقوقی عرضه شده است. این کارها با محک زمان دیده شده و مورد قضاوت قرار گرفته، پس از بهنگام شدن حدک تصرفاتی برای امکان مطالعه مجموعه‌ای متنوع اما همگون، به جامعه حقوقی تقدیم می‌گردند. باشد که دیگر صاحب‌نظران صالح‌تر از مؤلف چنین کنند. چه، این مجموعه جدا از کُشایش پنجره‌ای برای اشراف بر حقوق عمومی و گرایش‌های آن، مجالی برای مطالعه خص‌سیم فکری نویسندگان را فراهم می‌آورند، تا بتوان روش، شیوه و صبغه مجموعه نوشته‌های استاید را تشخیص داد. در پایان، به رسم دیرینه و حسنه اخلاق پژوهش، تأکید می‌شود که نویسنده مشتاقانه پذیرای نظرات مخاطبان خواهد بود. ** این امر بی‌تردید بر غنای کار در آتیه خواهد افزود.

نام‌نویس منصوریان

دانشیار گروه حقوق عمومی و بین‌الملل

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

دانشگاه علامه طباطبائی

تهران - اسفند ماه ۱۳۹۷

محتوا

پیشگفتار

محتوا

فصل نخست: زمینه‌های فراحقوقی و بین‌رشته‌ای حقوق..... ۱

۳	مبحث نخست - روش‌های روش شناختی درباره تحقیق حقوقی.....
۳	مقدمه.....
۷	گفتار اول - عناصر روش شناختی تحقیقات حقوقی پایه ای.....
۷	الف - تعیین موضوع و مسائل ملامت تحقیق.....
۹	ب - سنجش ابزارها و روش‌های تحقیق.....
۱۱	گفتار دوم - عناصر روش شناختی تحقیق حقوقی کاربردی.....
۱۲	الف - مرحله تشخیص.....
۱۳	ب - مرحله درمان.....
۱۴	نتیجه‌گیری.....
۱۶	یادداشت‌ها.....
۱۸	کتابنامه.....
۱۹	مبحث دوم - ضرورت تحول در نظام آموزش عالی حقوق در ایران.....
۱۹	مقدمه.....
۲۰	گفتار اول - کثرت‌گرایی حقوق.....
۲۰	بند اول - تخصصی شدن حقوق.....
۲۵	بند دوم - حرفه‌ای شدن حقوق.....
۲۷	گفتار دوم - وحدت‌گرایی حقوق.....
۲۷	بند اول - بین‌رشته‌ای شدن حقوق.....
۲۹	بند دوم - جهانی شدن حقوق.....
۳۱	نتیجه‌گیری: بازآفرینی حقوق.....
۳۳	کتابنامه.....

مبحث سوم - روش شناسی بومی سازی در حقوق..... ۳۷

مقدمه..... ۳۷

گفتار اول - بومی سازی در حقوق تطبیقی..... ۳۸

بند اول - اصلاح قوانین ملی و کمک به مراجع داخلی در حل تعارض قوانین..... ۴۱

بند دوم - اتحاد قوانین ملی در گستره نظام های منطقه ای و فدرال..... ۴۳

گفتار دوم - بومی سازی و اروپایی شدن حقوق..... ۴۴

بند اول - کاربرد تقنینی..... ۴۵

بند دوم - رویه قضایی..... ۴۷

گفتار سوم - بومی سازی و جهانی شدن حقوق..... ۴۸

نتیجه گیری..... ۵۱

کتابنامه..... ۵۲

مبحث چهارم - ساختار حقوق عمومی و عمومی..... ۵۵

مقدمه..... ۵۵

گفتار اول - ساختار در حقوق خصوصی..... ۵۶

گفتار دوم - ساختار در حقوق عمومی..... ۶۰

نتیجه گیری..... ۶۴

کتابنامه..... ۶۵

مبحث پنجم - حقوق عمومی ارتباطات: عرصه ای بین رشته ای..... ۶۷

مقدمه..... ۶۷

گفتار اول - حقوق اساسی ارتباطات..... ۶۸

بند اول - مفاهیم بنیادین..... ۶۸

بند دوم - رویکردهای تطبیقی و بین المللی..... ۷۰

گفتار دوم - حقوق اداری ارتباطات..... ۷۳

بند اول - نظارت اداری رسانه ها..... ۷۳

الف - تدابیر محدود کننده..... ۷۳

ب - نظارت های شدید..... ۷۴

بند دوم - حمایت اداری رسانه ها..... ۷۵

الف - کمک مالی..... ۷۶

ب- دسترسی به اطلاعات و داده‌های عمومی	۷۶
گفتار سوم- حقوق و مسئولیت‌های حرفه‌ای ارتباطات	۷۷
بند اول- حقوق حرفه‌ای	۷۷
الف- تعریف روزنامه‌نگار	۷۷
ب- اشتغال	۷۹
ج- پایان اشتغال	۸۰
بند دوم- مسئولیت‌های حرفه‌ای	۸۲
الف- دارندگان مسئولیت	۸۲
ب- شمول روز زمان	۸۳
ج- صلاحیت سرزمین	۸۳
د- آیین دادرسی	۸۳
ه- محتوای تخلفات	۸۴
نتیجه‌گیری	۸۶
کتابنامه	۸۷

فصل دوم: حقوق عمومی..... ۸۹

مبحث نخست- حکمرانی مدبرانه: تطور یک مفهوم در حق عمومی	۹۱
مقدمه	۹۱
گفتار اول- حکمرانی	۹۳
گفتار دوم- مدبرانه	۹۶
اول- رعایت دموکراسی	۹۶
دوم- پیروی از هنجارهای اقتصادی	۹۶
سوم- پیروی از رویکردها و راه‌آورد‌های سیاسی	۹۶
نتیجه‌گیری	۹۹
کتابنامه	۱۰۱
مبحث دوم- حق بشری و حق شهروندی دو حق همزاد	۱۰۳
مقدمه	۱۰۳
گفتار اول- حق بشری	۱۰۴

گفتار دوم - حق شهروندی.....	۱۰۶
الف - دکترین.....	۱۰۶
ب - اسناد.....	۱۰۹
اولاً - اسناد بین المللی.....	۱۱۰
ثانیاً - اسناد منطقه ای.....	۱۱۱
ج - حقوق شهروندی تطبیقی.....	۱۱۱
نتیجه گیری.....	۱۱۴
کتابها.....	۱۱۵
مبحث سوم - پژوهشی در حقوق عمومی اختراع.....	۱۱۹
مقدمه.....	۱۱۹
گفتار اول - مفهوم اختراعی داد اختراع.....	۱۱۹
الف - در حقوق فرانسه.....	۱۲۲
ب - در حقوق بلژیک.....	۱۲۴
ج - در حقوق آلمان.....	۱۲۵
گفتار دوم - ماهیت حقوقی حق مخترع.....	۱۲۶
نتیجه گیری.....	۱۳۰
کتابنامه.....	۱۳۲
مبحث چهارم - مسئولیت سیاسی دولت در برابر پارلمان در حق اساسی ایران و فرانسه.....	۱۳۵
مقدمه.....	۱۳۵
گفتار اول - تحول منزلت دولت و قوه مقننه در قانون اساسی جمهوری ایران.....	۱۴۳
بند اول - عناصر قوه مجریه.....	۱۴۴
بند دوم - نظارت پارلمان بر دولت.....	۱۴۵
الف - مسئولیت سیاسی رئیس جمهور.....	۱۴۶
ب - مسئولیت سیاسی هیأت وزیران یا وزیر.....	۱۴۷
گفتار دوم - عملکرد تقنینی مجلس شورای اسلامی و نقش تفسیری شورای نگهبان.....	۱۴۹
بند اول - رأی اعتماد.....	۱۵۰
بند دوم - استیضاح.....	۱۵۲
بند سوم - تحلیل و نقد نظر تفسیری شورای نگهبان در مورد مناط عزل وزرا.....	۱۵۷
الف - نظر مبتنی بر لزوم «رأی عدم اعتماد».....	۱۶۰

۱۶۲.....	ب- تفسیر نظری
۱۶۳.....	ج- نظر مبتنی بر لزوم «عدم رأی اعتماد»
۱۶۶.....	د- نقد نظر تفسیری شورای نگهبان
۱۷۵.....	گفتار سوم- مسئولیت سیاسی دولت در قانون اساسی جمهوری پنجم فرانسه
۱۷۶.....	بند اول- رأی اعتماد
۱۷۸.....	بند دوم- رأی عدم اعتماد
۱۸۰.....	نتیجه گیری
۱۸۳.....	کتابنامه
۱۸۷.....	مبحث پنجم- فاعل مدیریت خدمات کشوری در آیین حقوق اداری
۱۸۷.....	مقدمه
۱۸۹.....	گفتار اول- مفاهیم استخدائی و اختار سازمانی دولت
۱۹۳.....	گفتار دوم- حقوق استخدائی اشغال عمومی
۲۰۰.....	گفتار سوم- حقوق استخدائی پایان اشتغال
۲۰۵.....	نتیجه گیری
۲۰۷.....	کتابنامه

فصل سوم: حقوق بین الملل ۲۰۹

۲۱۱.....	مبحث نخست- عمل حقوقی بین المللی
۲۱۱.....	مقدمه
۲۱۳.....	گفتار اول- ثبات پدیده معاهداتی
۲۲۰.....	گفتار دوم- نادر بودن قواعد شکلی
۲۲۲.....	گفتار سوم- سلسله مراتب ضوابط حقوقی
۲۲۸.....	نتیجه گیری
۲۳۰.....	کتابنامه
۲۳۰.....	الف- اسناد، کتابها و مقالات به زبان فارسی
۲۳۰.....	ب- اسناد، کتابها و مقالات به زبانهای خارجی
۲۳۳.....	مبحث دوم- دیوان داوری دعاوی ایران- ایالات متحده مظهر برخورد دو تمدن در عرصه حقوقی
۲۳۳.....	مقدمه

۲۳۸	گفتار اول - ساختار دیوان داوری و نحوه عمل آن
۲۴۲	گفتار دوم - صلاحیت‌ها و ماهیت حقوقی دیوان داوری
۲۴۲	اول - صلاحیت‌های موضوعی
۲۴۳	دوم - صلاحیت‌های شخصی
۲۴۵	سوم - استثنائات صلاحیتی دیوان
۲۴۶	چهارم - ماهیت حقوقی دیوان داوری
۲۴۸	گفتار سوم - کارنامه قضایی و رویه دیوان داوری
۲۴۸	۱ - تصمیمات و احکام توافقی
۲۵۰	۲ - تصمیمات و احکام توافقی
۲۵۳	نتیجه‌گیری
۲۵۷	کتابنامه
۲۶۵	مبحث سوم - انصراف از استرداد دعوی در دعاوی بین‌المللی
۲۶۵	مقدمه
۲۶۸	گفتار اول - انصراف از استرداد دعوی در رویه قضایی بین‌المللی
۲۶۸	الف - رویه دیوان بین‌المللی دادگستری
۲۷۱	ب - بررسی تصمیمات دادگاه‌های داوری مختلط
۲۷۳	ج - مسئله انصراف در رویه دیوان داوری دعاوی ایران - ایالات متحده
۲۷۹	گفتار دوم - ارتباط انصراف از استرداد دعوی با نهاد استاپل
۲۸۰	الف - اقسام استاپل و عناصر تشکیل دهنده آن
۲۸۰	۱ - اقسام استاپل
۲۸۳	۲ - عناصر تشکیل دهنده استاپل
۲۸۶	ب - استاپل در رویه قضایی بین‌المللی
۲۸۶	۱ - استاپل در رویه دیوان بین‌المللی دادگستری
۲۸۸	۲ - استاپل در تاریخ داوری‌های بین‌المللی
۲۸۹	۳ - استاپل در رویه دیوان داوری دعاوی ایران - ایالات متحده
۲۹۲	ج - انصراف به منزله مصداقی از کاربرد نهایی استاپل
۲۹۳	نتیجه‌گیری
۲۹۶	کتابنامه

۲۹۹.....	مبحث چهارم - یک چهره حقوقدان بین‌المللی و فیلسوف حقوق: میشل ویرالی
۲۹۹.....	مقدمه
۳۰۲.....	گفتار اول - شناخت حقوقی برخوردار از فلسفه
۳۰۳.....	گفتار دوم - توجه به واقعیات سیاسی در گستره حقوق بین‌الملل
۳۰۶.....	گفتار سوم - کمک به تحول حقوق بین‌الملل به نفع کشورهای در حال توسعه
۳۰۸.....	الف - حکم مورخ ۱۴ ژوئیه ۱۹۸۷ در خصوص ادعای اخراج غیرقانونی
۳۱۱.....	ب - حکم جزئی مورخ ۱۴ ژوئیه ۱۹۸۷ در خصوص ادعای مصادره غیرقانونی
۳۱۶.....	ج - حکم جزئی مورخ ۱۴ ژوئیه ۱۹۸۷ در خصوص کنسرسیوم نفتی ۱۳۳۳ (۱۹۵۴)
۳۱۹.....	کتابنامه
۳۲۱.....	ضمیمه فهرست مهمترین ادعای میشل ویرالی
۳۲۵.....	مبحث پنجم - آرشاگا: حمزه خان، بن‌الملی، شیفته عدالت
۳۲۵.....	مقدمه
۳۲۵.....	گفتار اول - زندگی
۳۲۸.....	گفتار دوم - اندیشه‌ها
۳۲۸.....	اول - تأمین صلح و امنیت بین‌المللی
۳۳۰.....	دوم - تحقق عدالت جهانی
۳۳۴.....	کتابنامه
۳۳۶.....	ضمیمه فهرست مهمترین آثار آرشاگا
۳۳۹.....	پساگفتار